

El final del treball?

Daniel Innerarity

Catedràtic de Filosofia Política i investigador Ikerbasque en la Universitat del País Basc

---

Quan es debat sobre els efectes de l'automatització, n'hi ha que anticipen la desaparició del món del treball, es presenti això com una bona o una mala notícia. Amb tot, la idea que el treball serà abolit ha estat desmentida en la història contínuament. No hi haurà una automatització total, un *grand remplacement* tecnològic. El fantasma de l'automatització és agitat per l'actual capitalisme de les plataformes per sotmetre a disciplina la força de treball i devaluar-la: en comptes de substitució, hi haurà alguna cosa que encara podrà ser pitjor; els oficis seran reemplaçats per tasques simples i externalitzades en granges de clics (Casilli), on es repeteixin les lògiques d'explotació colonial sobre les xarxes socials. A parer meu, però, no es tracta d'un reemplaçament sinó d'una transformació, hi haurà menys disrupció que continuïtat i el canvi no serà quantitatiu (el nombre de llocs de treball) sinó qualitatiu (la naturalesa del treball demandat). El que succeirà és, doncs, una digitalització de les tasques humanes, és a dir, la delegació d'un nombre creixent de tasques productives a no-treballadors (o treballadors no remunerats ni reconeguts com a tals).

Cal reconèixer, en primer lloc, la gran quantitat de treball inscrit en l'automatització mateixa. S'està produint una nova divisió internacional del treball digital per la qual es formen cadenes de deslocalització que ens obliguen a mirar l'automatització d'una altra manera: no se substitueix els treballadors humans per robots,

Tenim *microtreballadors* ocults en les tecnologies que sostenen la intel·ligència artificial i que duen a terme tasques digitals repetitives.

sinó per altres treballadors humans (ocults, precaris i més mal pagats). En contra del que diu una certa retòrica dominant, les plataformes no estan animades per usuaris benèvolos sinó per proletaris del *click*. Tenim una «automatització alimentada pels humans», uns *microtreballadors* ocults en les tecnologies que sostenen la intel·ligència artificial i que duen a terme tasques digitals repetitives. Nick Seaver adverteix: «Si no veus cap humà en un procés, cal que observis un procés més ampli». Cada vegada que demanem a Alexa que posi la nostra cançó favorita, ens introduïm en una cadena de processos extractius que involucra les mines de liti de Bolívia, els treballadors del *click* del Sud-est asiàtic, la logística internacional i l'anàlisi de dades duta a terme per Alexa Voice Service (AVS), és a dir, un procés que ens condueix al lloc físic final del consum de *gadgets*: tots els centres d'anàlisi de dades acaben en deixalleries de residus electrònics a Ghana, el Pakistan i la Xina. Així doncs, el treball persisteix, però d'una altra manera: fins i tot les ocupacions que tenen un elevat risc d'automatització exerceixen un conjunt important de tasques i funcions difícils d'automatitzar. Com afirmava l'OCDE en un dels informes que ha publicat recentment, la possibilitat d'automatització de les professions actuals està sobrevalorada.

D'altra banda, les tecnologies digitals necessiten el nostre treball, el dels usuaris, per a omplir el buit entre una realitat feta de solucions informàtiques molt menys satisfactòries del que es preveu i la promesa, contínuament ajornada, de l'adveniment de màquines capaces de simular el coneixement humà. Sabem bé que tota persona abonada a una xarxa social és, d'alguna manera, un treballador. Em refereixo al treball no pagat dels consumidors dels anomenats *prosumers* i al contingut generat per l'usuari. Els robots no són substituïts sinó dispositius que interaccionen amb els humans. El que cal analitzar és

Els éssers humans podem prendre decisions sense consumir l'energia que requereix una màquina.

aquesta interacció en virtut de la qual les solucions automàtiques són millorades pel treball humà: els usuaris d'una xarxa social exerceixen una gran influència sobre els algorismes, els conductors corregeixen les rutes que els suggereix el GPS, els usuaris esmenen les imprecisions de la transcripció automàtica... Els éssers humans comptem amb l'avantatge, respecte a les màquines, de poder prendre decisions relativament bé i sense consumir l'energia que una màquina requereix. Aquesta rapidesa de selecció i anàlisi complementa el rendiment de les màquines, que necessiten una quantitat de dades (i d'energia) ingent. Per tal que les funcions de la intel·ligència artificial siguin generalitzables, per a l'anomenada *escalabilitat*, cal que molts treballadors humans intervinguin introduint prou exemples de manera que els processos automàtics s'enfrontin a una varietat de casos prou gran.

Així doncs, l'automatització no és l'hecatombe del treball, sinó la seva alteració. Tant el microtreball mal remunerat com l'ús de les dades que els consumidors proporcionen sense cap remuneració impliquen una transformació radical del capitalisme, que ara pot prescindir de la figura de l'assalariat i dels inconvenients que comporta. Com si les regles per a protegir el treball i els treballadors haguessin estat un parèntesi històric, tornem a l'època prèvia a l'existència de l'assalariat, al preufet, al jornalero, al *sweating system* o a l'economia del regateig. S'està produint, així, una barreja de tecnologia del segle XXI i condicions laborals del XIX. El discurs ideològic que prova d'emmarcar el treball digital en un relat emancipador (autoemprenedoria i flexibilitat) palesa la capacitat del capitalisme d'apropiar-se de la crítica del treball i convertir-la en benefici. Faig referència al discurs que considera l'assalariat com alguna cosa associada a la jerarquia i a la verticalitat, i que tracta de convertir el *freelancing* en sinònim d'autonomia i horitzontalitat. Però la flexibilitat no significa que els treballadors gestionin la seva carrera professional com vulguin. Per als

Es produeix una barreja de tecnologia del segle XXI i condicions laborals del XIX.

perdedors de la transformació digital, la flexibilitat extrema no és una elecció vital ni un factor d'autorealització.

Què podríem fer per humanitzar aquest nou entorn laboral que no representi una reculada i una degradació del món del treball? Les solucions apunten a dues direccions molt diverses: la instauració de drets, proteccions i normes pròpies del món sindical clàssic, o la proposta de retornar a l'origen de la noció de *plataforma* enfront de la monopolització i la privatització de recursos actualment en marxa.

Una primera estratègia seria, per tant, recórrer al que ja coneixem: intentar que aquests nous treballadors tinguin les conquestes socials associades a l'ocupació formal de l'empresa (estabilitat, protecció, condicions de treball i remuneració...). En les plataformes hi ha una relació de subjecció com la que caracteritza l'ocupació assalariada, per la qual cosa podrien exigir-se determinades condicions de treball. Hi ha moviments de sindicació de treballadors i abonats, així com sentències que consideren els treballadors de Glovo i Uber com a falsos autònoms, és a dir, com a assalariats. Aquest combat significa una voluntat de reinscripció del treball digital en l'òrbita de l'assalariat. Amb tot, aquesta reivindicació podria valer per als treballs més similars a l'ocupació tradicional, però difícilment pot incloure's en la lluita sindical el treball digital menys manifest. També té límits importants per a prendre en consideració la dimensió global del treball digital amb les estratègies *offshoring* a través de les plataformes. La instauració de protecció social en un sol país no faria res més que desplaçar el problema, especialment en aquelles activitats més fàcilment desplaçables.

Una altra solució que em sembla més complexa però també més prometedora consisteix a concebre d'una manera original l'economia del comú en la relació entre l'usuari-treballador i les infraestructures de recollida i tractament de dades. Es tractaria de tornar a la filosofia

Per als perdedors de la transformació digital, la flexibilitat extrema no és una elecció vital ni un factor d'autorealització.

originària de les plataformes i de fer-li fer un gir cooperativista, a través de la defensa de la propietat col·lectiva dels mitjans digitals de producció; d'aspirar a una economia sense monopolis, en la línia del que va ser la tradició del moviment mutualista (Scholz/Schneider). Les dades, recursos fonamentals de l'economia de les plataformes, haurien de ser enteses com a contribucions individuals a un «domini comú informatiu» (Lionel Maurel).

¿Com compartir els fruits del treball de producció de dades? N'hi ha que plantegen organitzar els mercats de revenda de les dades personals, de manera que sigui recompensada en termes econòmics la «involuntària» col·laboració a la generació de dades que fem contínuament amb el nostre consum o la nostra mobilitat. Això podria realitzar-se a través d'un salari social digital (Monnier/Vercellone), que no seria un salari base concebut com una ajuda social, sinó una font primària de recursos per als individus, en nom de l'explotació estructural de la informació que es produeix en l'actual capitalisme cognitiu. S'aconseguiria així estendre el concepte de treball productiu a totes les activitats digitals i el reconeixement de la contribució dels usuaris a la cadena de creació de valor de l'economia digital. És un debat que hem d'abordar abans que les coses s'acabin configurant d'acord amb la pressió que exerceixen aquells els interessos dels quals no necessiten cap debat per a fer-se valer.